

НОЋ ПУНОГ МЕСЕЦА У ОСВЕТЉЕНОМ ВРЕМЕНСКОМ ЛАВИРИНТУ МАРСЕЛА ПРУСТА

Само ућисак, ма колико слабачка била њејова мајтерија, ма колико невероваћан њејов шрај, јесће кришериј истиине... Ућисак је за ћисца шћо је експериментј за научника, са шћом разликом шћо код научника рад инћелиенције ћрећходи, док код ћисца он следи.

Марсел Пруст

1.

Осенчен изгубљеним временом ловио је сопствену стварност, изгубљено време јесте тако опстало у делу Марсела Пруста као презент пресељен из минулог у трајање. Сећање је наш опстанак, сећање је уточиште и важи као поуздани ослонац за наредно путовање, искуство спрам затечених животних упоредника. Да, сећање оверено печатом изгубљеног времена – могла би бити биографија ноћног рукописа Марсела Пруста. У суштини све и јесте отворена прошлост која траје као илузија распаковане будућности чијим чарањима се правдамо сећањем у повратку. Сведочећи *ћариске ноћи* догођене у стамбеном квартиру писца који је трагао за смислом *изгубљеној времена* Селеста Албаре, из тмине конфузних вести украј сабласне вртешке Великог рата, каже у присету сведочећи писца у том пакленом сумрачју: *Прустј је имао ућисак да је смртј решила да ћојоди светј који је волео, а њеја самој да осуди на сећање.*¹ Ноћне свеске Марсела Пруста сручиле су виђење живота у књиге са опором премисом раних јада. *Изгубљено време* је готово епистоларно шлагвортирано да се трајно нађе у реченицама вођеним оком и рефлексом руке мудрог писца. Описне слике предочавају временско законправило у разјашњењу стварног и из те стварне збиље предвидиво могућно, околности су вазда сличне. Патња не бира костим, нити је занимају новчаници туђих џепова. Код Пруста су *човек и дело ћућчаном врћцом ћовезани*² записао је Сретен Марић разоткривајући *моћи одражавања* великог писца. *Њејово дело доследна је айолоија ћаћње. Паћња је једино боаћствиво, једино људско у човеку* бележи Марић с фином опаском да *уметћностј је једино моуће осмишљавање животја*. Бележећи осаму сопственог бола и разложно осмехнуте меланхолије Марсел Пруст је још у давним дечачким данима скицирао тлоцрт као основу своје романескне катедрале

¹ Селеста Албаре, *Госћодин Прустј*, сећања прикупио и приредио Жорж Белмон, превела с француског Јелена Мијатовић, Службени гласник, Београд, 2016.

² Сретен Марић, *Оледи о књижевностји*, приредио Миливој Ненин, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци / Нови Сад, 1998.

загледан у најситнији детаљ до најфиније витражно нијансиране светлости. У сусрету с људима помно је мотрио гесте, руке из рукава, миг ока, тик на лицу који прати осмехнути изговор реченице. И Марићев есеј је прислоњен уз поуздана сећања Селесте Албаре, чији је супруг Одилон био верни Прустов возач. Селеста је пуних осам година блиско и радно била упућена не само у рукописне тајне Марсела Пруста, сматрана је поузданом кућном штићеницом овога писца. Биће истина да је Пруста крвно обојен крешендо Великог рата привео играчку сопствене временске minulости. Желео је у војнике, али због тешке астме која га је усудно пратила одбијен је од регрутне комисије.

2.

За Пруста елитно и монденско друштво Париза као *мистично сјаго* разоткривено је до последње секвенциране фаце у сусретању са њим, а у књигама. Та потрага у разиграним речима *изјубљено време* није баш случајно истргнута из давног писма упућеног оцу, угледном лекару и професору Адријану Прусту, а та његова реконструкција *изјубљеног* тек се даје још јасније читати у овом столећу и за наредни век. Говорио је без увијања, из тихе разложности: *На гробљу не налазим своје вољене ђокојнике. Већ у сећању*. Посматрајући друге уочавао је сопствени живот. Разговорно је разјашњавао: *Изјубљени рај само у себи самима можемо пронаћи*. Посматрање је блиско сећању, оно оверава слике и минулих лица васкрслих у памћењу.

Није наивна мајсторија испитивати мане и врлине у потрази за сопственим рајем. Био је без длаке на језику, јасно речит, циљно разборит. Важио је као и Анатоли Франс за страсног читача, кажу *да је срце осјавио у њуђим књијама*. Част и поштовање. И јесте важно знати да је: *Чињање ујраво разговор са знајно мудријим и занимљивијим људима од оних које имамо прилику да ујознамо око себе... Чињање, сујројно од разговора, за свакоја сасјоји се у њоме да примимо саојшњавање неке друје мисли, али да осјанемо сами, њо јесј да насјавимо да уживамо у инјелекјуалној моћи какву доноси самоћа... Чињање је на прају духовној живојиа...*³ Шармом и умношћу отварао је многа врата да виђено у тим истим отвореним вратима књижевно усложи. Писац и јесте путописно загледан у туђе биографије да би спознао себе и епоху у којој живи. Уочљив је његов опажај да *јеније се сасјоји у моћи одражавања, а не у сушјинском квалијетју одраженој*. Тај богати рентијер по оцу и матери био је човек дарежљиве душе. Његове књижевне фрагментарије датирају из раних гимназијских дана.

Ма колико фантастичан, живот до најситнијег детаља важио је за кључног играча његовог романескног збитија, живот чији је пејзаж гробље као вечна бусија спрам свих запетљано отужних комендијања и лицемерног надмудривања. *Кад бих само својим књијама мојао да учиним онолико колико је мој ојац учинио за своје болеснике*. Тачно, увек је желео да буде онај други, то је та повратна спрега коју распричава у писању. Он је волео све уметности као и његова мајка, а и његова бака имала је лице као да је читано *из неке књије*.

Умео је Пруст да опише тишину *чисјију од речи*.

³ Марсел Пруст, *Кад би светј пројао* (О читању и други списи), изабрао и превео Јовица Аћин, Службени гласник, Београд, 2011.

3.

Пруст је гледао да затечено време не буде застакљено. Зар нису нарави људске временска суштина?! Глад не бира жртву чак и када те на улици затиче. Придавао је пажњу душевној племенитости, поштењу и савести и најлепшој од свих врлина – милосрђу, својом сензибилношћу вишеструко би узвраћао. А што се самоће тиче: *Какву само човек душевну снају мора имаћи да би је ђожелео, а онда, ђошћо је ђожели, да би је ђоднео!* Иво Андрић је и сам сажето говорио: *Ко уме бићи сам њејов је чићав свеји.*

Трагао је за тишином и миром да би уредно могао ноћу, из минута у минут, ислеђивати своје књижевне узнемире: *Ја сам се оженио својим делом, само су ми моје белешке бићне.* Нису га занимала политичка гигања иако је давно пре Малроа знао да је политика људски усудна, радо је казивао: *Кад би се Немачка и Француска слајале, Евроја и свеји би вековима били мирни.* Да ли га је време ослухнуло?! Био је минуциозни трагач, перфекциониста у рашчитавању људске душе и пре Сартра егзистенцијалиста, и не баш пуно далеко од саме психоанализе Сигмунда Фројда. Млади Пикасо му је у ликовној кубатури смутан и нејасан. Жида није уважавао онолико колико јесте Пола Клодела као и књиге госпође Де Севиње, није му импоновао Кокто са својим лажљивим комендијањем, Анатола Франса је сматрао себичњаком и окрутним подругљивцем који се није либио да Прусту у лице каже: *Пошћо нисам довољно леји младић као ви да бих ишао ђо друшћиву, ја сам лејо учио и мнојо ћоја научио.* Није случајно баш Анатола Франс писао предговор за његову прву књигу *Задовољство и дани* за коју је издавач, због никакве продаје, јавно *најнисао како намерава да се ђреосћалих ђимерака оћараси.*

Радо је рецитовао Бодлера. Уз Бодлерове стихове разрачунавао се са самим собом. Увек му се чинило због његовог готово сулудог перфекционизма да је у *сћисци с временом и делом.*

4.

У *Свановом крају*, ту прву књигу из *Трајања за минулим временом* коју је упутио на адресу Гастона Галимара примио је у својству уредника Андре Жид и после кратког времена, повратном адресом, нераспаковани рукопис вратио Прусту. А сретао се са Жидом по париским салонима. Прусту је свако лакташтво било страно, знао је он усудну вредност своје књижевне катедрале: *Желим да моје дело у књижевностћи ђрегсћавља катедралу. Зајћо никако да ја завршим. Чак и ђошћо се сајради, увек се овим или оним мора украсићи, сће вишћражом, сће кайишћелом, ја малом куйолом са сћајћуом.* И наравно, када је уочио да његов *ђакетш* нису ни оћворили пожалио се Марсел Пруст пратиљи сопствене сенке Селести Албаре. Рукопис је, дакле, одбијен уз штуро објашњење: *Наша кућа објављује озбиљна дела...* Издавача није занимала *књижевностћи једној мондена и дендија.* Књигу ће писац објавити о свом трошку. По изласку романа *У Свановом крају* из штампе, код Галимара је *насћала ђомешња.* Интелектуалним Паризом сплеткарило се до усијања. Жид је међу трачерима, уз Галимара, важио за главно лице, завртело се рингишпилско шаренило. *Дирекћор часојиса* Нувел реви францез

Жак Ривијер разбеснео се због одбијања Андреа Жида, ње су се већ јочешком 1914. Галимар и остали анижовали како би јојравили учињену штету. Писац је извесно време и Галимара и Жида држао на добраној дистанци, пустио их да се пеку на сопственој ватри, како би се међу трачерима рекло. И пре полице Пруст је био на књижарској полици. Временске карневалије учиниле су своје, Марсел Пруст је опростио Жиду уз његово лично покајање да му је то највећа књижевна брука и грешка и уз јасан гест да је и ње како одговоран за ту бучну и не баш питому ујдурму. Пруст, ако је веровати Селести, Андреа Жид није ни волео ни ценио... Није се на њеја љутио због одбијања рукојиса, исувише је за ње био широкојруд, њлемениј и њолеранџан. Ни њај човек ни њејово дело нису му се дојадали, иако се у извесној мери дивео њејовом сџилу и нага-реносџи – на њриме за Подруме Ватикана је рекао: Није лоше. Без икакве задршке Пруст је ледено понављао како једноја гана ће се увидеџи да је Андре Жид човек који је, у њојледу морала, омлагини нанео највеће зло...

Сам Андре Жид са нарцисоидне висине записује у свом Дневнику 25. јануара 1932. године: Тај млади свеј који вам јошаље или донесе неки рукојис и џражи од вас савеџа не зна колико вам смеџа... Имам џу, на једној јолици библиоџеке, чеџрнаесџ џаквих рукојиса... О самом Прустовом књижевном делу Жид у Дневнику 22. септембра 1938. године записује: Архиџекџура је код Прусџа врло леја; али како он не уклаја ниџџа од скела, чеџо се дешава да оне добијају веџи значај нејо сам сџоменик, чију целину јојлед, нејресџано џривучен дешаљем, не усјева више да обухваџи. Прусџ је џо знао, и баш заџо је у својим џисмима и разјоворима џолико најлашавао ојџџи склој свој дела: знао је добро да он неће јадати у очи. Иначе, Андре Жид признаје: Храбрији сам био у својим сџисима нејо у живоју. Мање или више, биће да је код свих писаца таква истина.

5.

Пруст је пристао уз Галимара где ће коначно романом *Усени девојака цвејова* бити овенчан престижном Гонкуровом⁴ наградом. По сведочењу Селесте Алибар писац Галимара баш и није готивио, само једном је џрисџао да џрими Гасџона Галимара, ја чак и џад на једвиџе јаге, џри јодине након џџо је јосџао њејов издавач.

Леон Доде је записао за Пруста да јесте јисац који је више од сџо јодина исџрег своје ејохе.

Вођен великим циљевима није занемаривао ни најбаналнију ситницу. Пруст је сваку чињеницу проверавао са свију страна. Говорио је: *Кад неко неџџо уме да каже, онда може све да каже*. Занимао га је вез хаљине до боје конца. Удубљен у људске побуде ишчитавао је јасне назнаке пораза и пропасти. До приповедне суштине долазио је јосмаџрањем и јамћењем. Његов књижевни наук упутан је сваком писцу: *Су своју*

⁴ Браћа Гонкур, Едмон (1822–1896) и Жил (1830–1870), француски књижевници, представници француског натурализма и импресионистичког стила. Писали су заједно романе, драме, студије из историје и уметности XVIII века. После Жилове смрти, Едмон је наставио да се бави књижевношћу, његовим завештањем је 1896. године основана Академија Гонкур, која има десет чланова, а од 1903. сваке године награђује најбољи роман у француској књижевности.

моћ њосмајрања и њамћења уложио сам у своје ликове како би били сјварни. А да би били сјварни, морају бијти њошјуни. Зајшо сам их и обукао и уредио на основу зајжања и сећања на шолико друјих људи које сам у живошју срео.

Мноштво је у животном воћњаку око нас ненаписаних (неубраних) књига, ваља разазнати у том мноштву зрења оно право и укњижити (убрати). Загледајте људе на шарено широким тржницама, схватићете колико и како купци и трговци шлепују епоху, док власт јавно лицитира и једне и друге.

У Националној библиотеци Француске се чува седамдесет и пет Прустових свезака, спаљене и поцепане не бројимо. Уживао је да бележи на првокласном папиру. Свеске је обележавао римским бројевима. Уз исписане странице свезака налазиле су се исправке *с лисјићима савијеним у хармонику, који кад се огмошјају имају мејар и чејрдесет ценшимејара дужине* – рукописно.

Веровало је у исписане странице, знао је да је Стендалу требао читав век да би био прихваћен и зашто би он, Марсел Пруст, био у томе изузетак?! Живео је у страху да неће окончати своју потрагу за изгубљеним временом на коју ће ставити тачку у рано пролеће 1922. године. Смирен, шаком над рукописном свеском иследног сећања, у сопственим мислима запечаћен, биће у позну јесен, а у среду 22. новембра 1922. године сахрањен у Паризу. *Сахранили су ја, али целе ње њосмрјине ноћи, у освешљеним излозима, њејове књије, њоређане шри њо шри, бделе су као анђели раширених крила, као да су, за оноја која више није било, симбол васкрснућа.*⁵ Често се враћам његовом елементарном опажају: *Ушисак је за њисца шшо је ексериментш за научника.* Управо Сретен Марић у бриљантном есеју посвећеном Марселу Прусту, том ретком пустолову сећања, јасно предочава како јесте *умешносш, једина у сшању да њробије зид који свакој од нас одваја од осшалој свеша.* Ослобађајући се временске стеге Пруст је писањем омогућавао и будућем читаоцу да се нађе са самим собом у суровом свету дангуба и лицемера.

⁵ Марсел Пруст, *Зајоченица*, превео са француског Живојин Живојиновић, Паидеиа, Београд, 2017.